

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Q. Septimii Florentis Tertvlliani Carthaginensis
Presbyteri, Opera Qvæ Hactenvs Reperiri Potvervnt
Omnia**

Tertullianus, Quintus Septimius Florens

Coloniæ Agrippinæ, Anno M. DC. XVII.

De spe Fidelium libri.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71872](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71872)

A tuam tollas, & sequaris Dominum, utiple p[re]cepit, to- ta paradisi clavis tuis sanguis est. Habes etiam DE PARADISO à nobis LIBELLVM, quo constitu- tum omnem animam apud inferos sequeltrari in di- em Domini.

B Haec enim Auctor, sed saniori modo intelligendus, uti adnotauimus ad dictum locum n[ost]r. 606. 610. & 611. & ad lib. 4. aduers. Marc. ca. 34. nu. 55. latius denique in Prolegomenis inter Paradoxa, ubi ad om- nia ipsius argumenta respondimus. Hoc hic adnotandum, Aucto- rem librum hunc conscripsisse non modo de Paradiso terrestri, in quo Adam fuit conditus, & quo Enoch & Helias translati fuerunt, sed etiam & magis ex proposito de Paradiso spiritali, quo Apostolus Paulus raptus legitur 2. Cor. 12. quamquam in hoc ad alios Apostolos distinetur, quod illi caelestem nuncupent illum Paradisum, & nomi- natim B. Ambrosius, in dicto loci Commentariis, Auctor uero illum non distinguit à suo Abramo, quem sublimiorem tametsi inferis conste- tur, uerum etiam de hoc in Prolegomenis inter Paradoxa. Terrestrem uero Paradisum dicitur uerbo, de Adam loquens, agnoscit Tom. 1. li. aduers. Iud. ca. 2. Tom. 2. lib. de Patientia ca. 5. & Tom. 3. li. de Resurr. carnis c. 26. & li. 2. adu. Marc. c. 2. & Tom. 3. li. de Resurr. carnis c. 26. ubi Prologum Valens irridens, quod Paradisum Archangelum quorum somnietur, sic loquitur: Quoniam & hunc supra tertium caelum pangunt, ex cuius uirtute tum p[er]ferat Adam, deuterius illic inter nubeculas & arbutucas. Satis memineat Prologum pueri- lium decipulorum, in mati poma nasci, & in arbore pisces, sic &

in caelestibus nuceta praesumpit. Operatur Demiurgus igno- rans, & ideo fortassis non scit arbores in sola terra institui oportere. Omnium autem apertissime hoc ipso Tom. Carm. lib. de Iudicio Domini, cap. 8. & Genes. cap. 2. ac 3. Eandem agnoscit iam antea uer- iam B. Irenaeus lib. 2. aduers. har. cap. 55. & apertius lib. 5. cap. 5. ubi ait dixisse Presbyteros Apostolorum discipulos Enoch & Heliam translatos esse in Paradisum, ubi primus homo positus fuit, de quo scriptura (nempe Gen. 2.) Et plantauit Deus Paradisum in Eden contra Orientem, & posuit ibi hominem. Conferat etiam B. In- sin. Mart. Apol. 1. ubi Homerum scribit, ad Paradisi institutionem à Moyse de scriptis, conscripsisse. Aleni horum, Theophilus item lib. 2. ad Autolyse. & Nouatianus li. de Trinitate infra Tom. 5. & Laetant. Carm. de Ebnetice, ad dicta uerba scriptura alludentes, Paradisum in Oriente constitutum referunt. Denique Epiph. in Ancorato & ad- uers. Origenis, ac Epiph. ad Ioan. Episc. Hierosol. à B. Hieron. in La- tinum translata, latissime ex scriptura Gen. 2. ac 3. disputat contra Origenem, Paradisum de terreno ad caelestia transferentem, idipsum probans ex 4. illis quorum aequum se bibisse scribitur sumibus, ex pa- radiso profuentibus, & sustinens, apud Apol. 2. Cor. 12. aliud esse caelum tertium, aliud paradysum. Eandem heresim (sicut etiam supra adnotauimus dicto loco adu. Valent. n. 246. adtribuit B. Aug. lib. de haer. Seleucianis & Hermianis Quorum omnium deliramenta iu- bet contra scribere etiam B. Hier. Comment. in Daniele m. alicubi. Porro ubi sit Paradisus, uarias diuersorum sententias hic recensere super- fluum existimo, quod scribat Beatus August. lib. 2. contra Pelag. & Celest. capite 32. hoc ad quaestiones, quae sunt praeter fidem, per- tinere.

Q. SEPTIMI I FLORENTIS

TERTVLLIANI DE SPE FIDELIVM LIBRI

ARGUMENTVM, EX LIB. 3. ADV. MARC. CAP. vlt. & B. Hierym. in capite 36. Ezechiel. & alibi, ac Gennadio.

D E restitutione Iudae (inquit Ter- tullianus) quam & ipsi Iudaei, ita ut describitur, sperant, locorum & regionum nominibus iaducti, quomodo allegorica interpretatio, in Christum & in Ecclesiam, & habi- tum & fructum eius, comparat, & longum est persequi, & in alio Opere digestum, quod inscribimus DE SPE FIDELIVM, & in praesenti uel eo ociosum, quia non de terrena, sed de caelesti promissione sit quaestio. Nam & confitemur in terra nobis regnum repositum, sed ante caelum, sed alio statu, utpote post resurrectionem in mille annos, in ciuitate ierusalem in caelo delata, quam & Apostolus matrem nostram sursum designat, & *παλιτυμα* nostrum, id est, municipatū, in caelo esse pronuntians, alicui: utique caelesti, ciuitati eum deputat. Hanc & Ezechiel nouit, & Apostolus Ioannes uidit.

Neque enim (inquit B. Hier.) iuxta Iudaicas fabulas, quas illi *δευτερονομος* appellant, gemmatam & auream de caelo expectamus Ierusalem, nec rursus passuri circumcisionis iniuriam, nec oblatum taurorum & arietum victimas, nec sabbati otio dormiemus. Quod & multi nostrorum, & praecipue Tertulliani Liber, qui inscribitur DE SPE FIDELIVM, & Laetantii Institutio uolumen septimum pollicetur, & Victorini Pictabionensis Episcopi crebrae expositiones, & nuper Seuerus noster in Dialogo, cui Gallo nomen imposuit. Et ut Graecos nominem, & primum extremumq; con- iungam, Irenaeus & Apollinarius.

Necnoro (inquit idem Praefat. lib. 18. in Isaiam, ad eun- dem librum alludens) quanta inter homines sententiarum diuersitas sit, & de re promissionib. futurorum, & qua ratione intelligenda sit Apocalypsis Ioannis, quam li- iuxta litteram accipimus, Iudaizandum est, si spiritali- ter uel scripta est differimus, multorum Veterum uidebi- mur opinionibus contrariis, Latinorum, TERTVLLI- ANI, Victorini, Laetantii, Graecorum, ut ceteros pre- termittam, Irenaei tantum Lugdunenensis Episcopi factam mentionem, aduersum quem uir eloquentissimus

Dionysius Alexandrinus Ecclesiae Pontifex elegantem scribit Librum, irridens mille annorum fabulam & auream atque gemmatam in terris Ierusalem, instauratio- nem templi, hostiarum sanguinem, otium Sabbati, cir- cumcisionis iniuriam, nuptias, partus, liberorum edu- cationem, epularum delicias, & cunctarum gentium feruitem, rursusque bella, exercitus, ac triumphos, & superatorum neces, mortemque centenarii peccato- ris. Cui duobus uoluminibus, respondit Apollina- rius.

Papias (inquit idem catal. Scrip. Eccl.) dicitur mille an- norum Iudaicam adidisse *δευτερονομος*, quem secuti sunt Irenaeus & Apollinarius & ceteri, qui post resurrectio- nem aiunt in carne in sanctis Dominum regnatum. TERTVLLIANVS quoque in LIBRO DE SPE FI- DELIVM, & Victorinus Pictabionensis, & Laetantius hac opinione ducuntur.

In diuinis (inquit Gennad. li. de dogmat. Eccl. inter opera B. Augustini, ad e. uidem librum alludens) re promissionibus ni- hil terrenū uel transitorium expectamus, sicut Melita- ni sperant. Non nuptiarum copulam, sicut Cerinthus & Marcus delirant. Non quod ad cibum uel ad potum pertinet, sicut Papias Auctori, Irenaeus, & TERTVLLI- ANVS, & Laetantius adquecunt. Neque per mille annos post resurrectionem regnum Chrii in terra fu- turum, & sanctos cum illo in deliciis regnatos spera- mus, sicut Nepos docuit, qui primam uisitorum resurre- ctionem, & secundam impiorum confinxit.

Haec enim plura testimonia de argumento LIBRI DE SPE FI- DELIVM, quorum postremum ea possimum de causa adiecitimus, quod etique Auctori sua Paradoxa adtribuit, qua B. Hieron. prima facie omnibus in genere uidetur impingere, quamquam interim ipse opinionem appellet, non haereticus aut erroris, ueneruntia gratia, in quo il- lum etiam imitatus est Gennadius. Verum de aliorum sententia (ne hic prolixiores sumus) uti de responsione ad omnia Tertulliani, qua ex scriptura loco hoc citat, argumenta, uideat Lector nostra Prolego- mena inter paradoxa. Hic dumtaxat dicemus, uideri nobis sententiam Tertulliani esse mitiorem reliquis, nempe eam de qua scribit B. Au- gust. l. 20. de ciuit. Dei cap. 7. Haec opinio esse uerique tolerabilis, si aliqua delicia spiritalis, in illo sabbato, cunctis mille annorum, ad futura sanctis per Domini praesentiam crederentur. Nam etiam nos, inquit ille, hoc aliquando fuimus opinati. *Vixne adeo uer potius*

A Tertulliano competat id quod Gennadius Melitanis tribuit, quod terrenum regnum Christi peracrit, & describitur Libro de SPE FIDELIVM, quam quoad illi impingit de cibo & potu, quo factum fortasse, ut pra alius Melitoniem commendat Auctor libri illi pro Montano scriptis, quorum fragmenta sequuntur, iuxta quod ibi ex B. Hieron. citabitur, ut patet quum etiam Montani fuisse hoc paradoxon ipse his verbis dicto loco significat: Hanc, &c. & qui apud fidem nostram est noua Prophetia scio testatur, ut etiam effigiem ciuitatis, ante representationem eius, conspectui futuram in signum praedicant. Verba Auctoris, quibus quod dixi, confirmatur, sunt imprimis illa supra citata: de restitutione Iudaeae, quomodo allegorica interpretatio in Christum & Ecclesiam, & habitum & fructum eius competat, & longum est persequi, &c. Si enim alle-

gorica, ergo non litteralis, & proinde perperam illa impingeret quis (quod in Cerinthum magis competit & Dimarchus iuxta Epiphani.) in saurionem templi, hostiarum sanguinem, etiam Sabbati, & circumcissionis iniuriam. Eodem pertinet quod Paulus post eodem loco subiicit: Hanc (nempe Ierusalem ciuitatem caelo delictam) dicimus, excipendis reurctione sanctis, & reuocandis omnium bonorum, utique spiritualium, copia, in compensationem eorum, quae in saeculo vel desepimus vel amissimus, à Deo prospectam. Nam si spiritualium bonorum copia, ergo non temporalium, quam alij se mouent. In hoc interim cum aliis ille conuenit (quamquam etiam ex- ronse) quod confiteatur, in terra quidem regnum nobis repositum, sed ante caelum.

Q. SEPTIMII FLORENTIS TERTVLLIANI, CARTHAGINIENSIS PRESBYTERI, OPERVM ADVERSVS ECCLESIAM PRO MONTANO SCRIPTORVM NOTULE.

B Q. SEPTIMII FLORENTIS TERTVLLIANI, LIBRORVM SEX DE ECSTASI MENTIO, EX B. HIERON. CATAL. Script. Ecclef. & Nicephoro lib. 4. hist. Ecclef. cap. 22 ac 34.

IC (inquit B. Hieron. de Tertulliano, & ipsi iisdem verbis Nicephorus) quum vsque ad mediam aetatem Presbyter Ecclesiae perman- sisset, inuidia postea & contumeliis clericorum Romanae Ecclesiae, ad Montani dogma delapsus, in multis libris nouae Prophetiae meminit, specialiter autem aduersus Ecclesiam texuit volumina. De Pudicitia, de Fuga in persecutione, de Inciuias, de Monogamia, DE ECSTASI LIBROS SEX. TERTVLLIANVS, (inquit idem) sex voluminibus aduersus Ecclesiam aeditis, quae scriptae in Graeco, &c. Melitoni (inquit idem in Melitane) elegans & declamatorium ingenium, laudans Tertullianus in Libris ut aduersus Ecclesiam pro Montano, dicit eum à ple- riq; nostrorum Prophetam putari.

conspicit, vel quum per ipsum Deus loquitur, necesse est excidat sensu, obumbratus scilicet virtute diuina, de quo inter nos & Pli- chos est questio. Vbi (sicuti latius infra Tom. 5. lib. de Irenaeo adu. Psephicos per Psephicos intelligit Catholicos, & ad h. s. 2. de ECSTASI LIBROS aduicit, quos contra Ecclesiam scriptos esse certum est. At pulvere contra Montanistas Epiph. her. 48. postquam scripturas probauit veras Prophetas cum constanti ratione & intelligen- tia locutos ex infidelis Spiritus sancti, sana mente & corpore ad Montani Prophetiam ueniens probat eum neque falsis uentis uaticinatam, neque intelligentiam mentis habuisse, ex proprio ipsius Montani uerbo. Quid? quod scripturas supra citam Gen. 2. nihil pro illis facere doceat. Nam, inquit, ipsi Adam Deum inducunt ecclesia somni, non ecclesiam emotionem mentis. Ecclesia autem iuxta uarias differencias modum habet. Dicitur enim Ecclesia, super ob excellen- tiam admirationis. Dicitur & Ecclesia insana, eo quod à mensa moueat. Verum illa somni Ecclesia, hoc est, super iuxta alium modum dicitur esse, iuxta naturalem actionem, maxime, eo quod profundissime sancto Adamo inductus esset. Quem amplius Ecclesiam appellauit, eo quod fecerit ipsum ad tempus non sentire dolorem, propterea quod ac- cepturus erat castam ad ipso, & ipsam formaturus in mulierem. At non erat mensa Ecclesiae, ac intelligentia emota. Statim enim ut sur- rexit, agnouit & dixit: Hoc nunc os ex osibus meis, &c. Non enim, uelut uides, praeterit a quando erat in somno dicitur: Hoc nunc ex osibus meis. Agnouit praesentia, postquam facta esset mulier, agnoscent eam de corpore suo sublatam. Vaticinatam, uicium, uicium: Ea gratia relinquitur homo patrem suum & matrem, &c. Non enim autem non sunt uiri mente moti, neque intelligentia priuati, sed sanam mentem habentis. Eodem pertinere uidetur quod B. Hieron. Quasi Hebr. in Genesim adnotauit: Pro ECSTASI, id est, somno dicitur, in Hebraeo haberi Tardema, quod aequum agere & ego. Symmachus eger, id est, grauem & profundum somnum interpretati sunt. Denique lo- quitur: Et dormiuit. Id ipsum uerbum & in Genesim sicuti somno- sum est. Atqui nihil pro Montani insana prophetia facere illud de Petro: Nesciens quid diceret. At illud referri uolent ad licentiam inconspicuatam, uti solent animo confertari, eo quod addatur apud Marcum: Erant enim timore exterriti, & illud certum est, nihil nisi Petrum prophetasse. Porro nititur quidem etiam Auctor ad eundem noua Prophetiae confirmationem detorqueere locum Apostoli Cor. 14. hu uerbi, lib. 5. aduersus Marc. cap. 8. Edat aliquem Psalmum ali- quam uisionem, aliquam orationem, dum taxat spiritalem in ECSTASI, id est, amentia, si qua lingua interpretatio accessit. Pro- bet etiam mihi, mulierem apud se prophetaesse, ex illis sin- dicitibus feminis, magnificam. Verum, praeterquam quod illud in Ecclesia, ibi non legitur apud Apostolum, ac quod dicitur: ibidem: Et Spiritus Prophetarum Prophetae subiectus est, ex proxima Apostoli uerbi, Montanum, & proinde Tertullianum refutat B. Hieron. Prolog. Comment. in Habacu. Prophetae, inquit, uox ipsi, & aduersus Montani dogma peruersum, intelligit quod uidet, nec ut amentis loquitur, nec in motum in amentium somnium, alij mente somni. Unde & Apostolus iubet, ut prophetaribus alijs, alij fuerit reuelatum, taceant qui prius loquebantur. Ex quo intelligitur, quum quis uolumate retinet, & aliter locum dat ad loquendum, ipso & loqui & tacere quum uelit. Qui autem in ecclesia, id est, in uisionem loquitur, nec tacere, nec loqui, sua potestate habet. Eodem pertinet etiam illud eiusdem Prologo in Nabum Prophetam: Non enim lo- quitur in somno, ut Montanus & Prisca, Maximillaque dila- rant, sed quod prophetae, liber est Visionis intelli- gencia uinuerla qua loqui- tur.

TERTULLIANI OPERA

C Hactenus ille. Quorum ex posteriori loco apparet Graece potius quam Latine hos libros fuisse conscriptos, sicuti dicemus in sequenti fragmento Latini. Nos autem promissis ut stemus, quid Ecclesiae Auctori, quid ue- lio scriptoribus antiquis Ecclesiae fidei, paucis subiungendum duximus. Definitio in genere inuenitur T. 3. supra li. de Anima, ca. 45. Ec- clasiam dicimus excessum sensus, & amentiam insanae. Sic in primordio formam cum Ecclesia deditur: Et misit Deus Ecclesiam in Adam, & dormiuit. Somnus enim corpori prouenit in quietem, Ecclesiae anime accessit aduersus quietem, & inde iam forma somni Ecclesiae insens. Et paulo post: Hic enim proprietates Amentiae huius, quia non fit ex corruptela bonae ualeudinis, sed ex ratione naturae, non enim exterminat, sed auocat mentem. Aliud est con- cutere, aliud mouere, aliud euertere, aliud agitare. Igitur quod memoria suppetit, sanitas mentis est, quod sanitas mentis salua memoria suppetit, amentiae genus est. Ideo non dicitur furere, sed fomatari, ideo & prudentes, siquidem sanus, sapere enim no- strum licet obumbratur, non tamen extinguitur, nisi quod & ip- sum potest uideri vacare tunc. Ecclesia autem hoc quoque operati de suo proprio, ut si nobis imagines sapientiae inferat, quem- admodum & erroris. Breuior uero & in scripto Auctoris magis con- formis est illa, qua habetur eiusdem lib. cap. 11. ubi de eodem Adamo loquitur. Cecidit, inquit, Ecclesia super illum, sancti spiritus uis, operatrix Prophetiae, & cap. 21. In illum Deus amentiam immisit, spiritalem uim qua constat Prophetia. Atqui prius illud Ecclesiae genus aliquo modo in Adam agnoscebat, postea hoc non item, ut patet quod pertinere uideatur ad Montani, Prisca ac Maximilla entus huiusmodi comprobandos, quos in Ecclesia, & ut amentes, loqui so- lere confitebantur ipsorum discipuli, & inter eos post mediam aetatem ipse Tertullianus. Huc pertinet illud de Prisca aut Maximilla eius- dem lib. de Anima cap. 9. Est hodie foror apud nos reuelationum charismata sortita, quas in Ecclesia, inter Dominicae sollemnia per ECSTASIN in spiritu patitur. Hoc est enim quod sibi uult lib. 4. adu. Marc. ca. 22. ubi explicans illud Luc. 9. de Petro: Sed nesciens quid diceret. Quomodo, inquit, nesciens: utrumne simplici erro- re, an irratione (qua significatione etiam dixit lib. aduersus Praxean cap. 15. neque Petrum & Ioannem & Iacobum uisionem Dei sine irratione & amentia expertos esse) quam descendimus in causa nouae Prophetiae: gratia Ecclesiae, id est, amentiam conuenit. In spiritu enim homo constituitur, praefertim quum gloriam Dei

conspicit, vel quum per ipsum Deus loquitur, necesse est excidat sensu, obumbratus scilicet virtute diuina, de quo inter nos & Pli- chos est questio. Vbi (sicuti latius infra Tom. 5. lib. de Irenaeo adu. Psephicos per Psephicos intelligit Catholicos, & ad h. s. 2. de ECSTASI LIBROS aduicit, quos contra Ecclesiam scriptos esse certum est. At pulvere contra Montanistas Epiph. her. 48. postquam scripturas probauit veras Prophetas cum constanti ratione & intelligen- tia locutos ex infidelis Spiritus sancti, sana mente & corpore ad Montani Prophetiam ueniens probat eum neque falsis uentis uaticinatam, neque intelligentiam mentis habuisse, ex proprio ipsius Montani uerbo. Quid? quod scripturas supra citam Gen. 2. nihil pro illis facere doceat. Nam, inquit, ipsi Adam Deum inducunt ecclesia somni, non ecclesiam emotionem mentis. Ecclesia autem iuxta uarias differencias modum habet. Dicitur enim Ecclesia, super ob excellen- tiam admirationis. Dicitur & Ecclesia insana, eo quod à mensa moueat. Verum illa somni Ecclesia, hoc est, super iuxta alium modum dicitur esse, iuxta naturalem actionem, maxime, eo quod profundissime sancto Adamo inductus esset. Quem amplius Ecclesiam appellauit, eo quod fecerit ipsum ad tempus non sentire dolorem, propterea quod ac- cepturus erat castam ad ipso, & ipsam formaturus in mulierem. At non erat mensa Ecclesiae, ac intelligentia emota. Statim enim ut sur- rexit, agnouit & dixit: Hoc nunc os ex osibus meis, &c. Non enim, uelut uides, praeterit a quando erat in somno dicitur: Hoc nunc ex osibus meis. Agnouit praesentia, postquam facta esset mulier, agnoscent eam de corpore suo sublatam. Vaticinatam, uicium, uicium: Ea gratia relinquitur homo patrem suum & matrem, &c. Non enim autem non sunt uiri mente moti, neque intelligentia priuati, sed sanam mentem habentis. Eodem pertinere uidetur quod B. Hieron. Quasi Hebr. in Genesim adnotauit: Pro ECSTASI, id est, somno dicitur, in Hebraeo haberi Tardema, quod aequum agere & ego. Symmachus eger, id est, grauem & profundum somnum interpretati sunt. Denique lo- quitur: Et dormiuit. Id ipsum uerbum & in Genesim sicuti somno- sum est. Atqui nihil pro Montani insana prophetia facere illud de Petro: Nesciens quid diceret. At illud referri uolent ad licentiam inconspicuatam, uti solent animo confertari, eo quod addatur apud Marcum: Erant enim timore exterriti, & illud certum est, nihil nisi Petrum prophetasse. Porro nititur quidem etiam Auctor ad eundem noua Prophetiae confirmationem detorqueere locum Apostoli Cor. 14. hu uerbi, lib. 5. aduersus Marc. cap. 8. Edat aliquem Psalmum ali- quam uisionem, aliquam orationem, dum taxat spiritalem in ECSTASI, id est, amentia, si qua lingua interpretatio accessit. Pro- bet etiam mihi, mulierem apud se prophetaesse, ex illis sin- dicitibus feminis, magnificam. Verum, praeterquam quod illud in Ecclesia, ibi non legitur apud Apostolum, ac quod dicitur: ibidem: Et Spiritus Prophetarum Prophetae subiectus est, ex proxima Apostoli uerbi, Montanum, & proinde Tertullianum refutat B. Hieron. Prolog. Comment. in Habacu. Prophetae, inquit, uox ipsi, & aduersus Montani dogma peruersum, intelligit quod uidet, nec ut amentis loquitur, nec in motum in amentium somnium, alij mente somni. Unde & Apostolus iubet, ut prophetaribus alijs, alij fuerit reuelatum, taceant qui prius loquebantur. Ex quo intelligitur, quum quis uolumate retinet, & aliter locum dat ad loquendum, ipso & loqui & tacere quum uelit. Qui autem in ecclesia, id est, in uisionem loquitur, nec tacere, nec loqui, sua potestate habet. Eodem pertinet etiam illud eiusdem Prologo in Nabum Prophetam: Non enim lo- quitur in somno, ut Montanus & Prisca, Maximillaque dila- rant, sed quod prophetae, liber est Visionis intelli- gencia uinuerla qua loqui- tur.

D Gen. 2. Hactenus ille. Quorum ex posteriori loco apparet Graece potius quam Latine hos libros fuisse conscriptos, sicuti dicemus in sequenti fragmento Latini. Nos autem promissis ut stemus, quid Ecclesiae Auctori, quid ue- lio scriptoribus antiquis Ecclesiae fidei, paucis subiungendum duximus. Definitio in genere inuenitur T. 3. supra li. de Anima, ca. 45. Ec- clasiam dicimus excessum sensus, & amentiam insanae. Sic in primordio formam cum Ecclesia deditur: Et misit Deus Ecclesiam in Adam, & dormiuit. Somnus enim corpori prouenit in quietem, Ecclesiae anime accessit aduersus quietem, & inde iam forma somni Ecclesiae insens. Et paulo post: Hic enim proprietates Amentiae huius, quia non fit ex corruptela bonae ualeudinis, sed ex ratione naturae, non enim exterminat, sed auocat mentem. Aliud est con- cutere, aliud mouere, aliud euertere, aliud agitare. Igitur quod memoria suppetit, sanitas mentis est, quod sanitas mentis salua memoria suppetit, amentiae genus est. Ideo non dicitur furere, sed fomatari, ideo & prudentes, siquidem sanus, sapere enim no- strum licet obumbratur, non tamen extinguitur, nisi quod & ip- sum potest uideri vacare tunc. Ecclesia autem hoc quoque operati de suo proprio, ut si nobis imagines sapientiae inferat, quem- admodum & erroris. Breuior uero & in scripto Auctoris magis con- formis est illa, qua habetur eiusdem lib. cap. 11. ubi de eodem Adamo loquitur. Cecidit, inquit, Ecclesia super illum, sancti spiritus uis, operatrix Prophetiae, & cap. 21. In illum Deus amentiam immisit, spiritalem uim qua constat Prophetia. Atqui prius illud Ecclesiae genus aliquo modo in Adam agnoscebat, postea hoc non item, ut patet quod pertinere uideatur ad Montani, Prisca ac Maximilla entus huiusmodi comprobandos, quos in Ecclesia, & ut amentes, loqui so- lere confitebantur ipsorum discipuli, & inter eos post mediam aetatem ipse Tertullianus. Huc pertinet illud de Prisca aut Maximilla eius- dem lib. de Anima cap. 9. Est hodie foror apud nos reuelationum charismata sortita, quas in Ecclesia, inter Dominicae sollemnia per ECSTASIN in spiritu patitur. Hoc est enim quod sibi uult lib. 4. adu. Marc. ca. 22. ubi explicans illud Luc. 9. de Petro: Sed nesciens quid diceret. Quomodo, inquit, nesciens: utrumne simplici erro- re, an irratione (qua significatione etiam dixit lib. aduersus Praxean cap. 15. neque Petrum & Ioannem & Iacobum uisionem Dei sine irratione & amentia expertos esse) quam descendimus in causa nouae Prophetiae: gratia Ecclesiae, id est, amentiam conuenit. In spiritu enim homo constituitur, praefertim quum gloriam Dei

conspicit, vel quum per ipsum Deus loquitur, necesse est excidat sensu, obumbratus scilicet virtute diuina, de quo inter nos & Pli- chos est questio. Vbi (sicuti latius infra Tom. 5. lib. de Irenaeo adu. Psephicos per Psephicos intelligit Catholicos, & ad h. s. 2. de ECSTASI LIBROS aduicit, quos contra Ecclesiam scriptos esse certum est. At pulvere contra Montanistas Epiph. her. 48. postquam scripturas probauit veras Prophetas cum constanti ratione & intelligen- tia locutos ex infidelis Spiritus sancti, sana mente & corpore ad Montani Prophetiam ueniens probat eum neque falsis uentis uaticinatam, neque intelligentiam mentis habuisse, ex proprio ipsius Montani uerbo. Quid? quod scripturas supra citam Gen. 2. nihil pro illis facere doceat. Nam, inquit, ipsi Adam Deum inducunt ecclesia somni, non ecclesiam emotionem mentis. Ecclesia autem iuxta uarias differencias modum habet. Dicitur enim Ecclesia, super ob excellen- tiam admirationis. Dicitur & Ecclesia insana, eo quod à mensa moueat. Verum illa somni Ecclesia, hoc est, super iuxta alium modum dicitur esse, iuxta naturalem actionem, maxime, eo quod profundissime sancto Adamo inductus esset. Quem amplius Ecclesiam appellauit, eo quod fecerit ipsum ad tempus non sentire dolorem, propterea quod ac- cepturus erat castam ad ipso, & ipsam formaturus in mulierem. At non erat mensa Ecclesiae, ac intelligentia emota. Statim enim ut sur- rexit, agnouit & dixit: Hoc nunc os ex osibus meis, &c. Non enim, uelut uides, praeterit a quando erat in somno dicitur: Hoc nunc ex osibus meis. Agnouit praesentia, postquam facta esset mulier, agnoscent eam de corpore suo sublatam. Vaticinatam, uicium, uicium: Ea gratia relinquitur homo patrem suum & matrem, &c. Non enim autem non sunt uiri mente moti, neque intelligentia priuati, sed sanam mentem habentis. Eodem pertinere uidetur quod B. Hieron. Quasi Hebr. in Genesim adnotauit: Pro ECSTASI, id est, somno dicitur, in Hebraeo haberi Tardema, quod aequum agere & ego. Symmachus eger, id est, grauem & profundum somnum interpretati sunt. Denique lo- quitur: Et dormiuit. Id ipsum uerbum & in Genesim sicuti somno- sum est. Atqui nihil pro Montani insana prophetia facere illud de Petro: Nesciens quid diceret. At illud referri uolent ad licentiam inconspicuatam, uti solent animo confertari, eo quod addatur apud Marcum: Erant enim timore exterriti, & illud certum est, nihil nisi Petrum prophetasse. Porro nititur quidem etiam Auctor ad eundem noua Prophetiae confirmationem detorqueere locum Apostoli Cor. 14. hu uerbi, lib. 5. aduersus Marc. cap. 8. Edat aliquem Psalmum ali- quam uisionem, aliquam orationem, dum taxat spiritalem in ECSTASI, id est, amentia, si qua lingua interpretatio accessit. Pro- bet etiam mihi, mulierem apud se prophetaesse, ex illis sin- dicitibus feminis, magnificam. Verum, praeterquam quod illud in Ecclesia, ibi non legitur apud Apostolum, ac quod dicitur: ibidem: Et Spiritus Prophetarum Prophetae subiectus est, ex proxima Apostoli uerbi, Montanum, & proinde Tertullianum refutat B. Hieron. Prolog. Comment. in Habacu. Prophetae, inquit, uox ipsi, & aduersus Montani dogma peruersum, intelligit quod uidet, nec ut amentis loquitur, nec in motum in amentium somnium, alij mente somni. Unde & Apostolus iubet, ut prophetaribus alijs, alij fuerit reuelatum, taceant qui prius loquebantur. Ex quo intelligitur, quum quis uolumate retinet, & aliter locum dat ad loquendum, ipso & loqui & tacere quum uelit. Qui autem in ecclesia, id est, in uisionem loquitur, nec tacere, nec loqui, sua potestate habet. Eodem pertinet etiam illud eiusdem Prologo in Nabum Prophetam: Non enim lo- quitur in somno, ut Montanus & Prisca, Maximillaque dila- rant, sed quod prophetae, liber est Visionis intelli- gencia uinuerla qua loqui- tur.

